

جور سنگین صندوق‌ها بر گردن دولت

بحران‌های آینده
صندوق بازنشستگی از تصور خارجند!

مصطفی روغنی زاده
مشاور صندوق بازنشستگی صنعت نفت

۲۳

وقتی کسی
بیش از سهم
خود از صندوق
برداشت
می‌کند، رفتارش
به این معنی
است که دیگران
از سهم خود
برداشت کمتری
می‌کنند؛ البته
عده‌ای هم
توجیه کرده‌اند
که دیگران سهم
کمتری برداشت
نمی‌کنند؛ چون
دولت است که
مستمری‌ها را
پرداخت می‌کند،
در حالی که
همین گزاره
هم غلط است؛
چون پولی
هم که دولت
پرداخت می‌کند
متعلق به مردم
کل کشور است
و نه عده‌ای
خاص.

در ایران نظام بازنشستگی «Defined benefite paye as you go» برقرار است که به صورت مخفف به آن DB می‌گویند و در این سیستم، فرمولی از پیش وجود دارد که بر مبنای آن مزایای بازنشستگان تعیین می‌شود.

بر مبنای این سیستم، کسوری (حق بیمه) از درآمد شاغلان یک نسل دریافت می‌شود (طبق نسبت‌های معین‌شده از کارفرما و کارمند) و طبق یک فرمول مشخصی به بازنشستگان نسل دیگر پرداخت می‌شود. در حال حاضر در قالب صندوق‌های ایران فرمول به کار رفته به این ترتیب است که حقوق دو سال آخر خدمت فرد در نظر گرفته می‌شود و این میزان در سال‌های خدمت فرد ضرب می‌شود و سپس تقسیم بر ۳۰ می‌شود.

به نظر من یکی از ریشه‌های بحران، نحوه اجرای همین فرمول است. متأسفانه در ایران به دلیل اقدامات نادرستی که در اداره این صندوق‌ها می‌شود، حقوق بازنشستگی افراد به میزان حقوق سال‌های خدمت وی و حتی در برخی موارد بیشتر است؛ در حالی که چنین وضعیتی در هیچ کجای دنیا دیده نمی‌شود. یکی از علل بحران در صندوق بازنشستگی امروز نیز همین فرمول و نحوه به کار گرفتن آن است.

مثلاً با توجه به سال‌های در نظر گرفته شده برای خدمت افراد که ۳۰ سال است، اگر کسی ۳۵ سال سابقه کار داشته باشد، میانگین حقوق دو سال آخر وی در ۱۲ (ماه)، ضرب و تقسیم بر ۳۰ سال می‌شود و در این صورت حقوق بازنشستگی فرد از حقوق دوران خدمتش بیشتر است؛ در حالی که کسورات لازم را پرداخت نکرده است.

می‌گویند صندوق‌های بازنشستگی در ایران با بحران روبه‌رو شده است. به نظر چنین نیست و آنچه رخ داده نه بحران بلکه فاجعه است؛ فاجعه‌ای که روند آن مدام ابعاد وسیع‌تری پیدا می‌کند. به یاد دارم که در سال ۱۳۸۲، گزارشی برای سازمان بازنشستگی کشور نوشتم و در آن مطرح کردم که مشکلاتی که آینده صندوق را تهدید می‌کند آن قدر بزرگ نیست که فکر می‌کنید، آن قدر بزرگ است که فکر آن را هم نمی‌توانید بکنید! آن زمان از من پرسیدند که این چه سخنانی است که مطرح می‌کنید؟ ما ۸۰ سال است که در صندوق کار می‌کنیم و کم نیاوردیم؛ ولی به هر حال ادامه همان روند نشان داد که پیش‌بینی‌ها درست بود و ادامه کار صندوق اکنون بدون کمک دولت میسر نیست.

ریشه بحران

برای شناختن ریشه‌های بحران باید وظایف صندوق‌ها و نحوه کارکرد آنها را در ایران شناخت.

صندوق‌ها به طور کلی چهار وظیفه عمده «دریافت کسور به موقع از شاغلان»، «پرداخت مستمری»، «سرمایه‌گذاری با بازدهی اقتصادی بیش از میزان تورم» و همچنین «محاسبات اکچوئری» را برعهده دارند که در ایران به جز وظیفه اول، باقی به‌درستی انجام نمی‌شود. لازم می‌دانم که ابتدا نظام صندوق در ایران و مشکلاتی را که به دلیل ساختار این نظام به وجود آمده است، توضیح دهم.